

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Libor Tomáš

Bakalářská práce:

**„Otázka čechoslovakismu a postoj Velké Británie 1914-
1938“**

Vedoucí práce: Prof. Dr. Miroslav Hroch, DrSc.

Praha 2007

Obsah:

1. Úvod – str. 3
2. Sekundární literatura o čechoslovakismu – str. 5
3. Kořeny čechoslovakismu – str. 7
4. Vznik československé národní jednoty – str. 9
5. Vztah britské zahraniční politiky k Československu po první světové válce – str. 16
6. Odborné i veřejné mínění ve Velké Británii a jejich pohled na Čechoslováky; R. W. Seton-Watson – str. 19
7. Závěr – str. 30
8. Použitá literatura – str. 32
9. Čestné prohlášení – str. 34

1. Úvod

Idea čechoslovakismu měla v letech první republiky tvořit jednotící prvek nového československého státu. Jejím základem bylo přesvědčení, že Češi a Slováci jsou dvě větve jednotného, československého národa. Primárním cílem bylo vytvoření slovanského národa, jehož příslušníci by měli v ČSR většinu. Od samého počátku této idey se objevovaly námitky, že československý národ je pouhý konstrukt, a že Češi a Slováci jsou dva neslučitelné národy. Tyto připomínky neustále sílily a získaly především na Slovensku veřejnou podporu, což přispělo k fatálnímu oslabení ČSR a o něco později k vzniku Protektorátu Čechy a Morava, resp. samostatného Slovenského státu.

Podobně stručných pohledů na čechoslovakismus bychom v historiografické přehledové literatuře, a především ve středoškolských učebnicích, našli nemálo. Takováto analýza jistě nepostihuje tak komplikovanou a obsáhlou tematiku čechoslovakismu za první republiky.

Toto téma nezůstalo nepovšimnuto mnohými historiky a dnes existuje řada odborných studií, mapujících otázku čechoslovakismu a dobové názory na ni. Jedná se hlavně o studium názorů politických špiček a intelektuálů. Tyto názory jsou však vždy názory menšiny a je proto legitimní se ptát, zda měly vliv na celou společnost a jak dané otázky vnímaly širší vrstvy. Odrážely požadavky a prohlášení politiků a intelektuálů všeobecně sdílené nálady a názory společnosti, anebo tomu bylo naopak, tj. elity teprve vytvářely svými aktivitami určité povědomí a nálady ve společnosti? To lze zjistit studiem a porovnáním názorů elit a názorů širší veřejnosti, o což se chci pokusit i já.

Pokud se autoři snaží zmapovat názory širší veřejnosti, narážejí na řadu problémů. Na první pohled by se mohlo zdát, že zkoumat názory veřejnosti z doby první republiky by neměl být zase takový problém. Existuje řada různých zdrojů a pramenů, na něž se může historik obrátit.

Jedním ze zdrojů mohou být výzkumy veřejného mínění nebo různé ankety. Postoj občanů k čechoslovakismu se dá ale vyčíst jen z málokterých výzkumů. Dalším pramenem mohou být články v časopisech nebo v novinách. Zde je však třeba opatrnosti a delší práce, protože nemůžeme postupovat tak, že nalezneme příslušný článek nebo titulek, který něco vypovídá o postoji k čechoslovakismu, a považovat ho rovnou za výraz veřejného mínění. Článek vypovídá především o subjektivním názoru autora. Noviny lze využít pouze s opatrností, např. pokud provedeme srovnání s jinými dobovými periodiky a články z různých zdrojů a myšlenkových okruhů. Výzkum novin nemůže fungovat sám o sobě a je vhodné ho zkombinovat s jinými druhy pramenů, také abychom snížili případný vliv demagogie na minimum. V této souvislosti je ještě vhodné uvést, že v době první republiky v podstatě neexistovalo nic, co bychom mohli nazvat nezávislým tiskem v dnešním slova smyslu. Naprostá většina novin, které v této době vycházely, byla buď podporována nebo i přímo založena a řízena různými politickými stranami či uskupeními. Další možnosti mohou být různé osobní záznamy, korespondence a deníky, ale platí zde v podstatě to samé, co u novin. Tento druh pramenů je dostupný zvláště v případě vysokých politických či kulturních činitelů.

Ke všem zmíněným pramenům se váže další problém: to, co si člověk myslí o daném problému, si ve většině případů – pokud tento člověk není třeba novinář, politik nebo spisovatel – nechává pro sebe a tyto názory zůstávají nezapsané. Pro historika jsou pak buď zcela nedostupné, anebo jen velmi těžko a zprostředkovaně. S tímto omezením zkoumání nejen první republiky se nám prozatím nezbyvá než smířit.

Několik cest, jak se k těmto nezapsaným pramenům alespoň částečně dostat, však existuje. Přesné názory obyčejných obyvatel ČSR jsou těžko dostupné, ale lze se zaměřit na to, co jejich myšlení ovlivňuje – třeba na školní výuku. Můžeme tedy např. prostudovat dobové učebnice, a posoudit vliv toho, co se zde píše, na chápání čechoslovakismu obyčejnými lidmi. Tomu se ze současných autorů věnuje např. norská historička Elizabeth Bakke.

Nejpoužívanějšími prameny pro studium postojů elit jsou pak oficiální státní dokumenty, memoáry politických a jiných osobností nebo třeba dobové politologické a sociologické analýzy. Z těchto druhů pramenů lze rovněž vyvodit řadu informací o názorech veřejnosti.

Ve své práci tedy nejprve představím oficiální čechoslovakismus, tj. jak si představovali ideu čechoslovakismu její tvůrci a jak byla prezentována vysokými politickými činiteli. Účelem první kapitoly je poukázat na určitý problém, jenž se váže k používání slov jako „československý“ či „česko-slovenský“, a který pak budu sledovat v dalších kapitolách. Svoji práci jsem ohraničil rokem 1938 a tedy Mnichovskou konferencí. Jakákoliv analýza sledovaného problému po této době by se pak dle mého názoru měla vyrovnávat také s otázkou německých menšin na území ČSR, což otevírá daleko obširnější téma, jemuž se nehodlám věnovat. Jako druhou hlavní část své práce jsem zvolil postoj Velké Británie k ČSR, respektive k čechoslovakismu. Británie, jakožto jeden z nejdůležitějších válečných a poválečných spojenců Československa, zastupuje pohled na čechoslovakismus zvenčí. Zde budu chtít hlavně ukázat, jak chápali problém čechoslovakismu (případně slovenskou otázku a snahu lidí o slovenskou autonomii) britští odborníci a jak britská veřejnost. Svoji práci začnu představením vybrané sekundární literatury o čechoslovakismu.

2. Sekundární literatura o čechoslovakismu

Historiografická literatura, pojednávající o vztazích Čechů a Slováků, je poměrně bohatá. Ve většině těchto prací je ale téma idey čechoslovakismu za první republiky pouze okrajovou záležitostí, a knih, zaměřených výlučně na čechoslovakismus, je poskrovnu. V následující části chci letmo představit několik knih, které se mi jevily jako nejužitečnější při studiu problematiky čechoslovakismu.

Jako nejprínosnější práce o čechoslovakismu se mi osvědčila práce Elizabeth Bakke *Doomed to failure?*¹. Problém čechoslovakismu autorka rozebírá z mnoha možných úhlů. Úvodní část pojednává o historii českého a slovenského národa a postupném růstu národního vědomí. Samotná část o prvorepublikovém čechoslovakismu začíná analýzou čechoslovakismu v oficiálních dokumentech z doby první světové války a z doby první republiky. Bakke rozebírá dokumenty, vzniklé v zahraničí, jako jsou např. Masarykova memoranda, Clevelandská dohoda, Pittsburská dohoda, Washingtonská deklarace nebo dokumenty Československého národního výboru, i dokumenty domácího původu (např. Tříkrálová deklarace, Martinská deklarace, ústava z roku 1920 atd.). Autorka se věnuje i čechoslovakismu v oficiálních statistikách. Zvláště prínosný a obsáhlý je ale výzkum školních učebnic základních a středních škol. Z výzkumu Bakke vyvozuje, že stát důsledně nedbal na výchovu dětí v duchu čechoslovakismu. Kromě toho jsou v této práci ukázány myšlenky učenců o čechoslovakismu a jejich role při vytváření československého národního vědomí. Závěrečné kapitoly pojednávají o otázce slovenské národní svébytnosti a autonomistických snahách Slováků, které byly namířeny proti československému centralismu.

Českých prací zabývajících se prvoplánově čechoslovakismem moc není; výjimku tvoří např. práce Miloslava Johna *Čechoslovakismus a ČSR 1914-1938*². Z hlediska mého tématu je nejzajímavější šestá a sedmá kapitola, kde je představena státotvorná teorie čechoslovakismu a problémy zapojování Slovenska do společného státu. Miloslav John zde upozorňuje, že již od prvních jednání československého zahraničního odboje s Dohodou se TGM, Beneš a Štefánik přiklonili k teoreticky zdánlivě oprávněnému spojení dvou jazykově blízkých větví jednoho národa – Čechů a Slováků –, který by měl svým většinovým počtem získat oprávnění k převzetí vedoucí role v novém státě, plném řady dalších národností. Právě ono „teoreticky zdánlivě oprávněné spojení“ mě bude zajímat v další kapitole. Autor se zmiňuje ještě o další zajímavé věci, totiž že zastánci čechoslovakismu dávali za vzor příklady u ostatních evropských národů, u nichž proběhly slučovací procesy daleko náročněji a za působení vážnějších jazykových, kulturních i ekonomických rozdílů. Uváděli příklady Francie, kde byly jazykové a historické rozdíly větší, nebo příklad Německa. Sedmá kapitola se potom věnuje problémům zapojování Slováků do společného státu, přičemž autor zde sleduje hospodářské i kulturní těžkosti, především problémy spojené s předchozí maďarizací slovenského obyvatelstva, jako např. nízký stav slovenské inteligence a nízkou národní uvědomělost mezi širšími vrstvami.

Práce P. Prokše *Od monarchie k republice*³ se věnuje hlavně době před vznikem ČSR a politickým vývojem československé snahy o samostatnost. Popisuje vznik a vývoj zahraničního odboje a různé koncepce Masarykovy, jimž se budu věnovat dále.

¹ Bakke, E., *Doomed to failure? The Czechoslovak nation project and the Slovak autonomist reaction 1918-38*, University of Oslo, 1998

² John, M., *Čechoslovakismus a ČSR 1914-1938*, BAROKO & FOX, Beroun, 1994

³ Prokš, P., *Od monarchie k republice (Češi a Slováci v boji za společný stát 1914-1918)*, Panorama dějin, Praha 1993

Z prací o vztazích Čechů a Slováků se většinou alespoň jedna kapitola zabývá problémem čechoslovakismu. Dočkáme se však pouze letmého představení této otázky v duchu prvního odstavce mé práce. Z těchto děl se čechoslovakismem zabývá blíže např. Jan Rychlík ve své dvoudílné práci *Češi a Slováci ve 20. století*⁴. Problém čechoslovakismu autor rozebírá také z hlediska Slováků, přičemž se zmiňuje rovněž o neúspěšných koncepcích slovenských čechoslovakistů, včetně snahy hlasistů o udržení československého národa jakožto národa politického při zachování kulturně jazykové odlišnosti. Autor shrnuje důvody neúspěchu koncepce čechoslovakismu do tří bodů: 1) Existovala zde negativní zkušenost Slováků s hungarismem, který se původně prezentoval také jako idea politického uherského národa. 2) Češi nebyli ochotni vzdát se části vlastní identity ve prospěch vyšší identity československé. 3) Jako hlavní důvod ale autor vidí fakt, že Československu nebylo dopřáno dost času, aby se mohl politický národ vytvořit. Kromě samotné analýzy čechoslovakismu je ale užitečný i zbytek knihy. Nabízí široký pohled na vztahy Čechů a Slováků od počátku první světové války a pomáhá tak lépe porozumět podmínkám a kořenům problému čechoslovakismu.

V druhé části práce budu ze sekundární literatury pracovat především s knihami Jindřicha Dejmka: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století* a *Nenaplněné naděje – politické a diplomatické vztahy ČSR a Velké Británie 1918-1938*. Z prvního zmíněného titulu jsem využil část, věnující se zahraniční politice ČSR vůči Velké Británii a také popis tehdejšího evropského politického dění. Jedná se nicméně o malou část celé knihy, tudíž jsem použil i Dejmkovu mnohem obsáhlejší práci, jež analyzuje velmi podrobně československo-britské vztahy na větším prostoru. Obě knihy jsem použil k nastínění podoby oficiální komunikace mezi Británií a Československem. Pro poslední část mé práce sekundární literatura v podstatě neexistuje.

⁴ Otázce čechoslovakismu v první republice se věnuje první díl: Rychlík, J., *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914-1945*, Academic Electronic Press Bratislava a Ústav T.G. Masaryka Praha, Bratislava 1997

3. Kořeny čechoslovakismu

Tato část si klade za cíl ukázat první pokusy o česko-slovenské sblížení a také podmínky, které panovaly v českých zemích a na Slovensku před první světovou válkou, a jaké zde byly předpoklady pro uplatnění československé národní idey.

První myšlenky česko-slovenské jednoty bychom našli v polovině 19. století. Čeští i slovenští obrozenci převzali německý model sjednocování, tj. spojení několika knížectví na základě jazykové jednoty. Objevila se tak možnost vytvoření jednoho československého národa, hovořícího stejným jazykem. Češi (např. K. Havlíček nebo F. Palacký) viděli ve Slovácích možnost posílení českého etnika v habsburské říši a předpokládali, že Slováci jsou Češi, hovořící dialektem (jako např. Moravané). Myšlenka, že Slováci jsou pouze Češi hovořící dialektem, se v české společnosti udržela pozoruhodně dlouho. Ještě v dobách první republiky vnímala poměrně velká část českých obyvatel Slováky v tomto duchu.

Na Slovensku však neměla myšlenka česko-slovenské vzájemnosti velký ohlas, protože široká veřejnost ještě nebyla národně uvědoměna.

Tyto koncepce byly brzy opuštěny, protože český a slovenský politický program se v samotném základu rozcházely. Český program byl založen na historickém principu, tj. proklamoval, že politická samostatnost českého království neskončila roku 1526 ani 1620, a česká politická reprezentace se snažila prosadit toto tzv. české státní právo v rámci monarchie. Oproti tomu slovenský program nemohl být historicky založen, protože Slováci v praxi nikdy vlastní stát nikdy neměli. Argumentoval tedy tzv. přirozeným právem, tj. Slováci jsou svébytný národ. Poněvadž se nemohl dožadovat nějaké obnovy, resp. znovuznání slovenské státnosti (jako jeho český protějšek), nemohl být slovenský program prosazován v rámci tehdejšího stavu monarchie. Objevuje se zde proto požadavek federalizace habsburské říše.

Český program a slovenský program se ještě více oddělily po vzniku Rakouska-Uherska roku 1867. Národům Předlitavska, mezi něž patřili Češi, byla ponechána možnost samostatného kulturního rozvoje, ale v Zálitavsku nastoupila tvrdá maďarizace.

Před první světovou válkou se nacházeli Češi i Slováci zdánlivě v podobné situaci. Oba národy byly součástí státního útvaru, kde hlavní roli hrály jiné národy – Němci v Předlitavsku, respektive Maďaři v Zálitavsku. Ale zatímco Češi měli možnost rozvoje národní identity, Slováci na tom byli o poznání hůř.

Maďarská vláda totiž od roku 1867 razila asimilační politiku jednotného maďarského národa. Maďarizace Slováků a ostatních národů v Uhrách byla státním programem. Slovenská šlechta v té době už v podstatě neexistovala, uherskému státu poplatné duchovenstvo bylo vychováváno v Uhrách a čistě slovenské inteligence bylo málo. V Uhrách platily zákony o výhradním zavedení maďarštiny do úřadů, veřejných institucí a církve. Ve školách většina výuky probíhala rovněž v maďarštině. Děti, které tento jazyk neznaly z domova, ve školní výuce zaostávaly. Sociální vzestup byl také podmíněn znalostí maďarského jazyka a spoluprací nebo uznáním maďarské státní myšlenky. Počet vzdělaných a národně uvědomělých Slováků šel do roku 1918 jen do desítek. Proto se nelze divit, že na Slovensku neexistoval významnější politický program, směřující k základním slovenským občanským a jazykovým právům.

Pro Slováky existovala jediná možnost vyššího vzdělání při zachování si slovenského národního vědomí – studium v zahraničí, hlavně v českých zemích. V Čechách tak rostlo určité povědomí o situaci na Slovensku. Maďarská vláda spatřovala v kulturních

a hospodářských stycích Čechů a Slováků možné nebezpečí, a proto se je snažila omezovat⁵.

Před první světovou válkou proto bylo volání po užším sjednocení Čechů a Slováků vzácné.

⁵ Více o maďarizaci Slováků a nízké úrovni slovenského národního uvědomění viz např. John, M., Čechoslovakismus a ČSR..., nebo Prokš, P., Od monarchie k republice. Češi a Slováci v boji za společný stát 1914-1918, Panorama dějin, Praha 1993

4. Vznik československé národní jednoty

V Čechách ani na Slovensku nebyl zpočátku války žádný jednotný politický odboj proti Rakousku-Uhersku. Těžiště odboje tak muselo být v zahraničí, kde se do odbojové činnosti zapojovaly nejrůznější krajanské organizace. Klíčový význam pro otázku českoslovákismu měly především organizace ve Spojených státech, kupříkladu tzv. Slovenská liga.

Autorem prvních koncepcí československého státu a teorie českoslovákismu v podobě, v jaké byla v době první republiky většinou chápána, je T. G. Masaryk. Jeho vůbec prvním projektem samostatného československého státu je memorandum⁶, jež sepsal v listopadu roku 1914, určené k prosazení tohoto projektu u Velké Británie. Se sepsáním a s předáním nejvyšším politickým činitelem Británie Masarykovi pomohl jeho přítel, britský historik R. W. Seton-Watson. Tento muž měl v době první republiky velký vliv na britské chápání Československa a Čechoslováků, a jeho osobě se budu více věnovat v části o postoji Velké Británie k ČSR.

V memorandu Masaryk světu poprvé ukázal československý národ, který by představoval asi dvoutřetinovou většinu nového státu (tehdy ještě plánovaného jako monarchie). TGM zde upřednostňuje spíše historické hranice Čech, Moravy a Slezska, s připojením Slovenska, než hranice etnografické. Memorandum ještě nemělo žádný politický efekt. O tomto dokumentu se blíže zmíním v části o Velké Británii, protože má význam jakožto první seznámení se britských představitelů s otázkou Čechů a Slováků.

Další dokument, *Independent Bohemia*⁷, kde Masaryk představoval svou koncepci nového státu Čechů a Slováků, byl rovněž určen pro Velkou Británii, konkrétně pro britského ministra zahraničních věcí E. Greye. Tento dokument byl sepsán v květnu 1915. Masaryk byl nucen ukázat, že má podporu většiny obyvatel případného nového státu a opíral se tedy o české a slovenské kolonie, především ve Francii, Rusku a v USA. V dokumentu potom uvádí, že je to program všech českých politických stran kromě katolických klerikálů, ačkoliv v té době měl reálnou podporu pouze zmíněných emigrantských kolonií. Masaryk také poukazuje na nutnost rozbití Rakouska-Uherska, aby mohl nový stát vzniknout. Jakousi odměnou pro Británii měl být zisk spojence ve střední Evropě proti vlivu Německa. Nový československý stát měl být spolu s Jihoslovaný slovenskou bariérou germánskému tlaku na východ (Drang nach Osten) a uskutečnění germánského plánu na ovládnutí území od Berlína po Bagdád. Připojení Slováků k českému národu zdůvodňoval přirozeným principem, což znamenalo určité sjednocení základních principů českého a slovenského politického programu z druhé poloviny 19. století. Přirozeným principem se zde myslí vzájemná kulturní a jazyková blízkost Slováků s Čechy. Masaryk doslova píše toto:

„Slováci jsou Čechy, přes to, že užívají svého nářečí jakožto spisovného jazyka“⁸.

Toto pojetí československého národa se později stalo terčem kritiky, hlavně ze strany autonomisticky orientovaných Slováků, kteří upozorňovali na to, že Slováci jsou samostatný a plnohodnotný národ.

E. Bakke poukazuje na to, že v obou memorandech se píše hlavně o české historii a se Slovenskem se tu zachází pouze jako s jakýmsi dodatkem. To je zřejmě důsledek Masarykova pojetí československého národa; totiž že Češi a Slováci jsou dvě větve československého národa a Slováci jsou v podstatě Češi, jen méně rozvinutí. Pokud

⁶ Beneš, E., Světová válka a naše revoluce, III. díl – dokumenty, 3. vydání, Orbis a Čin, Praha 1931, dok. 76, str. 227-237

⁷ Beneš, E., Světová válka a naše revoluce..., dok. 77, str. 237-256

⁸ Beneš, E., Světová válka a naše revoluce..., dok. 77, str. 247

bychom tuto myšlenku domysleli do důsledku, dalo by se říct, že pokud se dá Slovákům čas, stanou se Čechy. Podobně uvažovala a argumentovala řada především luďáckých odpůrců Masarykova čechoslovakismu, kteří ho považovali za nástroj postupné asimilace Slováků a zániku slovenské národní svébytnosti. Zde by zřejmě byl pro některé odpůrce Masarykovy teorie přijatelnější koncept Milana Rastislava Štefánika, jenž spočíval v naprosté národnostní rovnosti Čechů a Slováků, tj. Češi jsou v podstatě Slováci a Slováci jsou Čechy. Po Štefánkově náhlé smrti při letecké havárii roku 1919 se však tímto konceptem téměř nikdo nezabýval.

Své koncepce Masaryk shrnul do práce *Nová Evropa*, s podtitulem *Stanovisko slovanské*, kterou napsal na cestách v Rusku a v USA roku 1917 a vydal o tři roky později. Shrnuje zde význam války, v níž hraje osvobození utlačovaných národů hlavní roli. Za nejdůležitější považuje Masaryk zastavení pangermánského plánu světového panství. Malé národy ve střední Evropě by podle TGM měly být zábranou pro uskutečnění tohoto plánu a konstituování nových států těchto malých národů by mělo být cílem dohodových mocností.

V této práci Masaryk opět uvádí argumenty, jež podporovaly jeho požadavky na nový československý stát. Na prvním místě jmenuje historický nárok na český stát; zcela v duchu českého politického programu z druhé poloviny 19. století, podle nějž Čechy nepřestaly být právně samostatným státem, a jeho existence nebyla ukončena ani roku 1526 ani roku 1620.

„Čechové mají historické právo na samostatnost českých zemí.[...] Mimo to mají přirozené a historické právo na přičlenění Slovenska, brutálně potlačeného Maďary.“⁹

Jak už jsem se zmiňoval, tak Masaryk pojmem „přirozené právo“ myslel jazykovou a kulturní blízkost Čechů a Slováků. Právě jazykovou stránku považoval za zásadní při definici národa. Připojení Slovenska k českým zemím ale nezdůvodňuje jen přirozeným právem, ale i právem historickým. Pro jediné možné historické oprávnění vzniku československého státu musel Masaryk jít daleko do minulosti – až do doby Velkomoravské říše:

„Slovensko, tvořící jádro velkomoravské říše, bylo Maďary odtrženo v X. stol., na krátko se svými soukmenovci politicky spojeno, čas bylo samostatné. Kulturně Slováci zůstali v těsném svazku s Čechy [...]. Spojení Čechů a Slováků je tudíž požadavek legitimní.“¹⁰

Tady bylo slabé místo Masarykových koncepcí, protože historická argumentace spojení Čechů a Slováků dobou Velké Moravy je přeci jenom slabá. Takové oprávnění samozřejmě lze uznat, ale stejně snadno – a stejně oprávněně – ho mohl kdokoliv odmítat a napadat.

I v této práci TGM prezentuje Slováci jako součást českého, resp. československého národa. Masaryk i Beneš totiž zacházeli se slovy „český“ a „československý“ téměř jako se synonymy a zvláště Masarykův čechoslovakismus stál na českých základech. V *Prohlášení českého komitétu zahraničního ze 14. listopadu 1915* se dokonce o slovenském národě nebo o Slovensku vůbec nepíše. Český zahraniční komitét, jakožto reprezentant českých odbojových akcí v zahraničí, v tomto prvním zveřejněném programu vyhlásil za svůj cíl vytvoření samostatného československého státu. Zajímavé je, že termín „československý“ je zde použit pouze jednou a není použit ve spojení se slovem „národ“, ale „stát“ („*Usilujeme o samostatný československý stát.*“¹¹). V celém textu se ovšem několikrát opakuje termín „český národ“. Rovněž veškerá argumentace

⁹ Masaryk, T. G., *Nová Evropa: stanovisko slovanské*, Gustav Dubský, Praha 1920, str. 160

¹⁰ Masaryk, T. G., *Nová Evropa...*, str. 160

¹¹ Veselý, Z., *Dějiny českého státu v dokumentech*, Epoque, Praha 2003, druhé vydání, str. 266

se opírá pouze o české a nikoliv československé nebo slovenské realie. Slovensko samotné jako by vůbec neexistovalo. Uvedu pár příkladů.

„Český národ svobodnou volbou krále z rodu Habsburského spojil se s Uhry a Němci v soustátí rakouské [...]“.

„Mad'arům Vídeň povolila, Čechům dostaly se jen nedodržené slavnostní sliby.“¹²

Je zvláštní, že prohlášení podepsali zástupci Slovenské ligy v USA. Těžko povědět, proč tuto terminologii přijali. Nutno však říct, že Český zahraniční komitét v tomto směru prošel značnou proměnou, což signalizovalo už samotné přejmenování na Československou národní radu o rok později. Jedním z příkladů posunu v terminologii může být dokument, jenž sice přímo nevydala rada, ale který pochází od francouzské vlády, jež s Čechy s Slováky komunikovala především prostřednictvím Československé národní rady a byla ovlivněna její terminologií. Tím dokumentem je diplomatické uznání Československé národní rady (ČSNR) ve Francii z 29. června 1918. Francie zde ČSNR uznává za legální představitelku Čechů a Slováků. Píše se zde výhradně o československém národě, avšak jisté pozůstatky českého základu čechoslovakismu zde přece jen nalezneme. Jedná se např. o tuto formulaci:

„Po dlouhá staletí těšil se československý národ jedinečnému blahu samostatnosti; byl o ni oloupen násilím Habsburků [...]“.¹³

Z toho vyplývá, že za základ československé historie považovala francouzská vláda historii českou. Nicméně oproti uvedenému prohlášení komitétu je to určitě posun.

Prvním velkým dokumentem, volajícím po československé jednotě, jenž podepsali zástupitelé Slováků, ale byla *Clevelandská dohoda* z 22. října 1915. Byla podepsána zástupci emigrantských skupin v USA – Českou národní aliancí a Slovenskou ligou. Dohoda měla pět bodů, v nichž se požadovala nezávislost pro české země a Slovensko a jednotu Čechů a Slováků ve federativním státu s kompletní autonomií Slovenska (s vlastním parlamentem, vládou, kulturní svobodou, s vlastní finanční a politickou vládou a se slovenštinou jakožto oficiálním jazykem). Dále se požadovaly v novém státě volby všeobecné, tajné a přímé, a formou vlády měla být personální unie v demokratickém státě, po vzoru Anglie. Pátý bod uváděl, že dohoda vstoupí v platnost pouze uznáním oběma stranami.

Můžeme zde vidět jasný rozdíl mezi Masarykovým pojetím československé vzájemnosti. Se Slováky je zde zacházeno jako se samostatným národem, který si plně zasluhuje rovné postavení ve společném státě s Čechy. Absolutně zde chybí jakákoliv zmínka o československém národě, takže můžeme předpokládat, že žádná idea československé národní jednoty u krajanů v USA nepanovala.

Později velmi kontroverzním dokumentem se stala *Pittsburská dohoda* z 30. května 1918. Její text koncipoval Masaryk a podepsali ji zástupci českých a slovenských organizací v USA. Dohoda říká, že její signatáři schvalují politický program sjednocení Čechů a Slováků v samostatném státu, skládajícím se z českých zemí a Slovenska. V dalších bodech se píše, že Slovensko bude mít vlastní administrativu, svůj sněm a svoje soudy, slovenština bude úředním jazykem a Česko-slovenský stát bude demokratickou republikou. Poslední dva body říkají, že organizace spolupráce Čechů a Slováků v USA se bude podle potřeby upravovat, a podrobné ustanovení podoby československého státu se ponechává osvobozeným Čechům a Slovákům a jejich právoplatným představitelům.

Ačkoliv text dohody koncipoval Masaryk, je zde vidět nápadný rozdíl v terminologii dohody, která je bližší spíše textu *Clevelandské dohody*, a terminologii jiných Masarykových textů z doby první světové války. Z toho vyplývá, že zde TGM ustoupil

¹² Oba citáty viz Veselý, Z., *Dějiny českého státu...*, str. 265

¹³ Viz Veselý, Z., *Dějiny českého státu...*, str. 271

a přijal terminologii krajanů v USA. Neučinil tak ale z toho důvodu, že by se jeho smýšlení o československém národě nějak změnilo, což dokládá text pozdější Washingtonské deklarace (které se budu ještě věnovat), ale nejspíš byl veden snahou nadále si zajistit podporu českých a slovenských emigrantských organizací. Oproti dohodě v Clevelandu je zde zdůrazněno, že český a slovenský národ jsou dva samostatné národy. Už v samotném nadpisu dohody zní:

„Česko-Slovenská dohoda, uzavřená v Pittsburghu [...]“¹⁴

Zastupitelé měli rovněž odlišný názor na samotnou podobu nového státu, což naznačuje už to, jak budoucí stát nazývají, totiž česko-slovenský stát. V jejich představách se mělo, co do vztahu mezi oběma zeměmi, jednat o podobný dualistický státní útvar, jako bylo Rakousko-Uhersko, což se neslučovalo s Masarykovými koncepcemi. TGM se nakonec tuto dohodu ani nesnažil uskutečnit, za což si vysloužil kritiku, především ze strany Slováků, volajících po autonomii. Argumentoval posledním bodem dohody, kde se píše, že podrobné ustanovení státu se ponechává řádně zvoleným představitelům státu a tato dohoda tak na podobu státu nemá žádný vliv. Jeho další, a oprávněnou, námitkou bylo, že z pozice prezidenta, jenž měl proti jeho představám slabší pravomoci, neměl moc podobu státu do takové míry ovlivnit. Takovou pravomocí disponoval jen parlament.

Rozdílné vnímání československé problematiky dokládá i pravděpodobně záměrné pozměnění názvu nejvyšší zastupitelky odboje Čechů a Slováků, Československé národní rady. Zatímco oficiální název vypadal takto, tedy bez pomlčky, v Pittsburské dohodě zní *Česko-slovenská národní rada*.

Text *Washingtonské deklarace* z 18. října 1918, jejímž autorem je Masaryk a dále ji podepsali Beneš a Štefánik, ukazuje, jaké měli představy o československém státu a národu čelní představitelé odboje. Jejich pohled se zcela lišil od Pittsburské dohody. Přímou se zde mluví o československém státu a také o československém národu („československý“ psáno dohromady). Českoslovakismus má v této deklaraci opět český základ. Československého státu se autoři dožadují na základě historického a přirozeného práva a českou historii berou za základ Československa:

„Byli jsme samostatným státem již od sedmého století a r. 1526 jako samostatný stát, sestávající se z Čech, Moravy a Slezska, spojili jsme se Rakouskem a Uhrami v obrannou jednotu proti tureckému nebezpečí. Nikdy jsme se v této konfederaci nevzdali dobrovolně svých práv jako samostatný stát“.¹⁵

Spojení se Slováky je zde zdůvodněno takto:

„Požadujeme pro Čechy právo, aby byli spojeni se svými slovenskými bratry ze Slovenska, kdysi součástky našeho národního státu [míněna Velká Morava], odtržené později od našeho národního těla a před 50 lety vtělené v uherský stát Maďarů, kteří nevylicitelným násilím a krutým útiskem podrobených plemen pozbyli veškerého mravního a lidského práva vládnout komukoliv, kromě sobě samým“.¹⁶

Kromě toho je v dohodě načrtnuta podstata nového státu, ale konečná rozhodnutí o podobě státu se stejně jako v Pittsburské dohodě nechává zákonitě zvoleným zástupcům osvobozeného a sjednoceného národa.

Ukázal jsem zde názory představitelů zahraničního odboje na československý národ a stát. Samozřejmě nemohu vynechat pohled na situaci v českých zemích a na Slovensku. V domácích podmínkách bylo těžké se pro česko-slovenskou vzájemnost nějak vyslovit. Platila striktní cenzura a byli zatýkáni političtí vůdci a intelektuálové. Navíc do roku

¹⁴ Viz Veselý, Z., Dějiny českého státu..., str. 270

¹⁵ Viz Veselý, Z., Dějiny českého státu...str. 273

¹⁶ Viz Veselý, Z., Dějiny českého státu...str. 273

1917 panovalo v celém Rakousku-Uhersku přesvědčení, že Trojspolek zvítězí. Pro české politiky tedy do té doby nebylo případné spojení se Slovenskem aktuálním tématem. Na Slovensku zůstávaly politické strany téměř po celou dobu války v pasivitě a širší vrstvy byly stále pod vlivem maďarizace a církve, což bránilo uvažovat o nějakém spojení s Čechy.

Čeští politici začali vyvíjet snahu o vznik českého státu až v důsledku smrti císaře Františka Josefa I. a kritiky intelektuální veřejnosti. Připravovalo se prohlášení, které by obsahovalo české státoprávní požadavky. To vyburcovalo k aktivitě i některé slovenské politiky. Jednalo se především o skupinu liberálů Slovenské národní strany (tzv. hlasisté) okolo Vavro Šrobára, kteří prosazovali již před válkou těsnou spolupráci s českým národem a hlásili se k Masarykovým názorům. Hlasisté se snažili přesvědčit české politiky, aby do svého chystaného prohlášení (ze dne 30. května 1917) přidali pasáž o připojení Slovenska k českému státu, což se jim nakonec podařilo. Myšlenka společného státu Čechů a Slováků tak vstoupila do vědomí lidí také uvnitř Rakouska-Uherska. Na ideu společného státu s Čechy přistoupily v létě téhož roku téměř všechny slovenské politické směry, které očekávaly naplnění toho, čeho se jim nepodařilo vymocit v Uhersku. Výjimkou bylo konzervativní vedení Slovenské národní strany (v čele s M. Dulou), které věřilo v demokratické reformy v rámci Uherska..

O spojení Čechů a Slováků se blíže píše v tzv. *Tříkrálové deklaraci* z 6. ledna 1918. Tato deklarace je výsledkem jednání generálního sněmu českých poslanců a vyjadřuje vůli po politické a státní svébytnosti českého národa včetně Slováků. V deklaraci se dvakrát objevuje formulace „*My poslancové národa českého*“, ale žádná zmínka o československém národě. O Slovácích se píše jako o větvi českého národa:

„[...] jsme povinni určitě a jasně za lid český a za podrobenou větev slovenskou v Uhrách vyznačiti svoje stanovisko k nové úpravě poměrů mezinárodních“.¹⁷

„Slovenská větev naše stala se pak obětí brutálnosti maďarské [...]“.¹⁸

Z tohoto dokumentu můžeme vidět, že čeští politici viděli otázku čechoslovakismu podobně jako Masaryk. Nicméně nemůžeme přehlédnout několik rozdílů. Vůbec se zde nepíše o národu československém a čeští politici prezentují Slováky jako větev českého národa, nikoliv československého jako u TGM. Dalo by se říct, že čechoslovakismu českých politiků byl v této době ještě více česky založený než koncept Masarykův. Vznik samostatného státu je v deklaraci opravňován právem na sebeurčení národů a historickým právem, které je založeno na české historické státnosti.

„Národ náš hlásí se o svou samostatnost, opíraje se o své historické právo státní [...]“¹⁹

Jako „národ náš“ je zde míněn český národ.

O historické oprávněnosti připojení Slovenska tu nic explicitně řečeno není, což může být dokladem toho, že čeští poslanci nepovažovali Masarykovu historickou argumentaci za příliš přesvědčivou.

Co se týče státoprávního důsledku deklarace: nepožaduje se zde sice přímo úplná státní samostatnost českého národa, ale tím, že v textu chybí v souvislosti s budoucností českého národa zmínka o habsburské monarchii, bylo jasné, že o možnosti zachování Rakouska-Uherska čeští poslanci neuvažovali.

Prvním veřejným projevem Slováků za československou jednotu byla prvomájová demonstrace v Liptovském Sv. Mikuláši. Jedním z řečníků byl i Vavro Šrobár, jenž zde představil rezoluci, požadující uzavření míru, zavedení všeobecného volebního práva, svobodu tisku a osmihodinovou pracovní dobu. Mimo jiné prohlásil, že Slováci jsou

¹⁷ Veselý, Z., Dějiny českého státu..., str. 268

¹⁸ Veselý, Z., Dějiny českého státu..., str. 269

¹⁹ Veselý, Z., Dějiny českého státu..., str. 269

uherskou větví československého národa, což je prakticky totožné s Masarykovou koncepcí. Jelikož ale byli Šrobár a hlasisté po celou dobu války ve spojení s TGM, nemusíme se ničemu divit. Nicméně tato formulace se později stala předmětem sporů. E. Bakke upozorňuje, že např. Martinské noviny při publikování této rezoluce o několik dní později nahradily část „uherská větev československého národa“ termínem „slovenský národ“.

Pokud bychom tento novinový článek považovali za projev veřejného mínění, mohli bychom poukázat na konflikt koncepcí elit a citění širších vrstev. Případným argumentem proti takové hypotéze by mohl být názor, že tehdejší novináři na Slovensku měli spíše blíž k elitám, než k širším vrstvám společnosti, jejíž názory mohli reprezentovat. O zrádnosti těchto dedukcí pouze na základě jednoho pramenu jsem se ale už zmiňoval, a chtěl jsem jen naznačit, že by tato věc stála za bližší prozkoumání.

M. John konstatuje, že zhruba od tohoto data pozvolna rostl zájem Slováků o osudy Slovenska, což ovlivnila i měnící se válečná a politická situace v neprospěch Rakouska-Uherska.

Na sjezdu Slovenské národní strany (SNS) 24. května 1918 se prvně veřejně probíraly alternativy dalšího života Slováků²⁰. Reálně existovaly dvě možnosti: buď se spojit s Čechy, nebo zůstat s Maďary. SNS po tomto sjezdu žádala právo slovenského národa na sebeurčení a pro Slovensko rovnou spoluúčasť při vytváření nezávislého státu, který se bude skládat ze Slovenska, Čech, Moravy a Slezska. To podle E. Bakke nepoukazuje na to, že by československý národ reálně existoval.

Ani v českých zemích, ani na Slovensku se dosud v oficiálních dokumentech neobjevil termín „československý národ“. Změna v terminologii nastala až v červnu 1918, kdy Československý národní výbor v Praze začal ve svých prohlášeních mluvit o právu československého národa na sebeurčení, formou vlastního demokratického československého státu.

V svolání Národního výboru o vzniku Československa z 28. října 1918 se už proto mluví o československém státu a československém národu. Řešení otázky vzájemného postavení obou větví, Čechů a Slováků, se zde prozatím odsunulo do pozadí, což je pochopitelné. Svolání mělo jiné cíle, než řešit česko-slovenskou otázku.

V této kapitole se musím zmínit ještě o jednom dokumentu, který předvede pohled slovenských politických představitelů na československou národní jednotu na konci války – o Martinské deklaraci z 30. října 1918. Tento dokument ukazuje posun od dosavadního chápání otázky česko-slovenských vztahů.

Martinská deklarace vznikla v Turčianském Sv. Martině jako výsledek jednání nově ustanovené Slovenské národní rady, která se prohlásila za jedinou politickou reprezentantku slovenského národa. Hned v prvním bodu se hlásila se k ideji československé národní jednoty:

„Slovenský národ je čiastka i rečově i kultúrno-historicky jednotného česko-slovenského národa. Na všetkých kultúrnych bojoch, ktoré viedol český národ a ktoré ho urobili známym na celom svete, mala účasť i slovenská vetev“²¹.

Formulace „česko-slovenský národ“, psáno s pomlčkou, není náhodná. V celé deklaraci se objevuje hned několikrát. Samo Československo tu ještě zmiňováno není, protože signatáři deklarace v době jejího podpisu ještě nevěděli o událostech v Praze o dva dny dříve. Ačkoliv se Slovenská národní rada hlásila k ideji československé národní jednoty, nechápala česko-slovenskou otázku stejně, jako její český protějšek. Termín „česko-slovenský“ dává tušit, že Slováci chápali spojení s Čechy jako spojení dvou

²⁰ Blíže o tomto sjezdu píše např. E. Bakke v několikrát zmiňované práci *Doomed to failure?*, str. 186

²¹ Viz. Veselý, Z., *Dějiny českého státu...*, str. 278

naprosto rovných větví a hodlali si uvnitř tohoto spolenectví zachovat v plné míře svoji národní specifčnost.

Podle Bakke není pravděpodobné, že by slovenští politici ze Slovenské národní rady (složené zejména ze členů SNS) najednou uvěřili, že Slováci patří do československého národa, ačkoliv se spojení s Čechy do května 1918 bránili, někteří i potom. Vůdci SNS udělali to, co bylo pro Slováci v té chvíli z politických důvodů nejlepším řešením.

Různé rozkoly v terminologii, týkající se problematiky národa, naznačují otázku, co v době první světové války a první republiky vůbec bylo myšleno pod pojmem národ, jak ho kdo definoval a jaké to mělo důsledky pro teorii čechoslovakismu. Tyto otázky by jistě stály za důkladnější prozkoumání. V další kapitole se již budu zabývat hlavním tématem této práce, pro které mi předchozí části posloužily jakožto uvedení do určité problematiky: pohledem britské zahraniční politiky, odborné i laické veřejnosti na Československo, problém čechoslovakismu a případné dopady snah slovenských separatistů na britské chápání československé otázky. Budu se snažit sledovat problém, na nějž jsem poukázal v předchozích kapitolách – tedy především otázku terminologickou: jak pracovali někteří Britové ve sledované době s termíny „československý“, „česko-slovenský“ či „český“ apod.

5. Vztah britské zahraniční politiky k Československu po první světové válce

Nejprve je nutné alespoň stručně ukázat, jak se Velká Británie stavěla k Československu oficiálně, na zahraničně politické úrovni. Zde budu čerpat především ze zmiňovaných prací Jindřicha Dejmka *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století* a *Nenaplněné naděje – politické a diplomatické vztahy ČSR a Velké Británie 1918-1938*.

Oficiální komunikace mezi Británií a představiteli československého exilu začala během první světové války, a to dosti opatrně. Až do roku 1918 Británie považovala reformované a demokratické Rakousko-Uhersko za nedílnou a nutnou součást poválečné Evropy. Britská vláda tak osmnáct měsíců ignorovala spojenecké vyhlášení válečných cílů z roku 1917, jehož částí bylo osvobození Čechů a Slováků z cizí nadvlády. Tuto formulaci navrhl prezident Wilson na popud Beneše. Ještě 5. ledna 1918 Lloyd George učinil veřejné prohlášení o britských vojenských cílech, obsahující výzvu k okamžitému míru na základě sebeurčení pro všechny národnosti. Pro rakousko-uherské národnosti doporučoval skutečnou samosprávu na principech pravé demokracie, ale o Čechách či o Slovácích se přitom vůbec nezmínil.

Britská vláda tedy neměla do léta roku 1918 v programu rozdělení Rakouska-Uherska a o Českoslovácích se neuvažovalo jako o národu, jenž by měl mít vlastní stát. Možnost rozdělení Rakouska-Uherska byla uskutečnitelná jen v případě naprostého vítězství Dohody, což se do léta 1918 nejevilo jako reálné.

Také představitelé exilu byli v jednání s Brity opatrní; obávali se mimo jiné, že se na revolucionáře nebude monarchistická země dívat právě přívětivě. Jejich pozici výrazně pomohl konflikt českých legií s bolševiky. Británie od tohoto momentu začala uznávat legie za spojence a později i Českoslováky za spojenecký národ. Po první světové válce se však Británie musela potýkat s mnoha problémy. Jednalo se o celosvětovou říši s mnoha závazky a zájmy, a proto poměrně brzy přenechala hlavní zodpovědnost za osud ČSR Francii. Středoevropská politika Británie pak byla podřízena jejímu vztahu k Německu a Rusku. Británie se potýkala s problémy postupně se rozpadajícího zámořského impéria (a nejen zámořského: dne 21. ledna 1919 došlo k vyvrcholení irské krize a oddělení Irska od Velké Británie) a hlavně s problémy vnitropolitickými. Ekonomické obtíže byly způsobeny především odbytovými problémy britského průmyslu. Zájem nejen britské politiky, ale i britských občanů tak ležel především ve vnitřní politice než ve střední Evropě.

Na mírové konferenci v Paříži Británie neodporovala československým požadavkům, ale prosadila pro nástupnické státy zvláštní smlouvy o ochraně menšin. Většina britských politiků také stále viděla centrum střední Evropy ve Vídni, z čehož vyplývá i tlak na pomoc ČSR v Rakousku, kde panovala hospodářská krize. Ve veřejném mínění v Británii panovaly ohledně střední Evropy nejasné názory. Tisk se často věnoval různým zahraničním problémům, např. otázce Deutschböhmen v ČSR, kde stál tisk spolu s liberálními politiky spíše na straně ČSR a uznával liberální, ale pevné stanovisko Masaryka. Na britský tisk však začínala mít vliv německá propaganda, a tak se např. nerozumělo důvodům Československa pro okupaci smíšených území.

Jistý obrat ve smýšlení o ČSR nastal po založení Malé dohody roku 1920. Británie ji ocenila jako alianci, sloužící k obraně poválečného stavu a jako „jistý pokus o sebeobranu menších států proti nebezpečným intrikám Francie a Itálie“²². Kladné bylo i hodnocení Českoslováků, kteří měli na založení Malé dohody hlavní podíl.

²² Dejmek, J., *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století*, CEP, Praha 2002, s.233

Británie odmítala jakékoliv širší závazky na kontinentu, což mělo za následek i pád návrhu o všeobecném garančním paktu z let 1922 a 1923. Odmítavý postoj britské vlády vůči pokusům o vytvoření různých garančních paktů se ještě více projevil po nástupu konzervativní strany k moci roku 1925. Jediný závazek, jenž byla Británie ochotna přijmout, byla garance francouzsko-německých hranic – Západní garanční pakt. Nebezpečí dělené bezpečnosti si uvědomoval i E. Beneš a neustále se snažil zajistit podporu Británie pro širší bezpečnostní systém. Právě podpis Západního garančního paktu v Locarnu znamenal potvrzení jeho neúspěchu, protože Britové tak neměli vůči ČSR žádné závazky kromě těch, které vyplývaly z paktu Společnosti národů. Britští politici i veřejnost tedy i přes určitá uznání činnosti Beneše v zahraniční politice až do poloviny 30. let víceméně ztratili zájem o střední Evropu.

K ochlazení vzájemných vztahů přispěly i sympatie Velké Británie vůči Maďarsku a Itálii. Rovněž pro představitele československé politiky ustoupila Británie do pozadí. Pohled na řadu problémů byl u obou států často odlišný, a tak se rodily konflikty. Hlavní spor vznikl v otázce bezpečnosti: Britové prosazovali politiku postupného odzbrojení všech států jako garanci evropského míru, zatímco ČSR spolu s Francií dávaly přednost zajištění bezpečnosti pomocí garančních paktů.

Jistým naznačením britského smýšlení mohl být pro Československo rok 1933 a Mussoliniho návrh na řešení mezinárodní situace, jenž spočíval v rozhodování čtyř velmocí (Británie, Francie, Německo a Itálie) o problémech celé Evropy, což byla Británie ochotna akceptovat. Tato snaha ztroskotala až díky diplomatickému tlaku Francie, Československa a Polska, ale nezmezila docela (což se roku 1938 ukázalo na Mnichovské konferenci).

Britsko-československé vztahy nezlepšil ani nástup nacistů v Německu k moci roku 1933. Britská veřejnost se postavila proti postupům nacistů (např. vůči Židům), ale vláda se v rámci své politiky appeasementu snažila o alespoň částečné uspokojení požadavků Německa. Tato politika měla své kořeny v rostoucím vlivu SSSR v Asii, hrozbě Japonska na Dálném východě a Itálie ve Středomoří, ale i v prosté nechotě řadových Angličanů k sociálním a finančním obětem. Většina bristkých politiků i členů vlády také věřila v možnost dlouhodobé dohody s diktátory v Itálii i Německu.

Právě díky užšímu styku s Německem se Británie začala více zajímat o ČSR. Ke zklamání našich politiků to nebylo kvůli případné pomoci Československu v případě konfliktu, ale kvůli politice uvolňování napětí mezi Západem a Německem. Británie se snažila o nápravu některých údajných křivd vůči Německu, k nimž došlo po první světové válce – na popud SdP to konkrétně byla starost o situaci německé menšiny v ČSR. Německá propaganda působila ve Velké Británii hlavně prostřednictvím své londýnské ambasády v čele s ministrem zahraničí Ribbentropem. Němci měli spolu se svými spojenci Maďary velký vliv v tisku, a tak téměř celá Británie postupně uvěřila jejich interpretaci situace Němců v ČSR – totiž že československá vláda se sudetskými Němci nejedná spravedlivě. Velký vliv antičeskoslovenské propagandy v Británii, kde *„Němci jsou vybaveni finančně i personálem velkolepě, mají zde dvacet žurnalistických zástupců, kteří jsou všichni ve službách ministerstva propagandy, a pak, jako stát totalitární, nemají rozporu v názorech a všichni táhnou za jeden provaz“*²³, popisuje vyslanec ČSR ve Velké Británii Jan Masaryk. Pro nápravu situace požadoval více financí i personálu, více studentských výměn a návštěvy inteligence. Přes dílčí úspěchy našich politiků se však nepodařilo vzdorovat odhodlaným Němcům.

²³ *Československá zahraniční politika v roce 1936 – Dokumenty československé zahraniční politiky, Sv. II., Karolinum, Praha 2003, dok. č. 461 – Zpráva vyslance ČSR ve Velké Británii J. Masaryka ministerstvu zahraničí, týkající se německé propagandy proti ČSR ve Velké Británii a potřeby účinnější československé antipropagandy – 2. prosince, Londýn*

Postupně sílil britský tlak na československou vládu, aby projevovala velkorysost vůči Němcům kvůli zachování míru. V Británii i ve Francii se ozývaly hlasy, jež se obávaly německého zbrojení a provokativního chování vůči ČSR, avšak byly v menšině a zůstaly nevyslyšeny.

Osud Československa byl tak podřízen snaze Británie o mírové vztahy s Německem. Britové zároveň podcenili strategický význam ČSR a podleli propagandě SdP natolik, že uvěřili v možnost dlouhodobé dohody s Hitlerem. To vše vedlo až k Mnichovské konferenci.

6. Odborné i veřejné mínění ve Velké Británii a jejich pohled na Českoslováky; R. W. Seton-Watson

V této části práce s pokusím z dostupných pramenů představit britské odborné a veřejné mínění a jejich postoj k ČSR. Zvláštní pozornost potom budu věnovat osobě R. W. Setona-Watsona, jež je pro studium britského vztahu k Českoslovákům v době první republiky zcela zásadní, a proto je třeba se jí více věnovat. Největší problém, který se při studiu tohoto tématu objevil, je nedostatek pramenů v České republice. Praktická nedostupnost anglických novin z tohoto období u nás se mi jeví jako jeden z hlavních problémů. I kdyby však dostupné byly, větším problémem by bylo příliš velké množství materiálu, který by bylo nutné prostudovat, aby se z toho daly formulovat nějaké závěry. Jak jsem se již zmiňoval: samozřejmě by se nedaly brát za bernou minci např. titulky novinových článků, na což se občas historiografická práce s tímto typem pramenů zužuje. Bylo by třeba např. hledat zmínky, vztahující se nějakým způsobem k Československu, a ty podrobit kritickému pohledu.

Vzhledem k neprobádanosti tohoto tématu pak nepřekvapí absence sekundární literatury v češtině. Musel jsem se tedy spokojit s jedním hlavním pramenem, a to s edicí pramenů, vztahující se k Seton-Watsonovi – jeho korespondenci vydanou pod názvem *R. W. Seton-Watson and His Relations with Czechs and Slovaks* Ústavem T. G. Masaryka a Maticou slovenskou. Tato edice je uvedena stručným Seton-Watsonovým životopisem, jenž mi posloužil jako základní kostra této části práce. Ze samotných dokumentů jsem pracoval s těmi, jež sahají k roku 1938.

Důležitost Seton-Watsona pro téma československo-britských vztahů zdůrazňují editoři zmíněné práce již v úvodu: „[...] patřil k hlavním obhájcům a propagátorům československého státu ve Velké Británii. Po několik desetiletí sloužily jeho publikace v angličtině jako autoritativní úvod k výkladům českých a slovenských problémů jak pro studenty, tak i pro širokou veřejnost.“²⁴ Seton-Watson byl rovněž v Československu ve velké úctě. V roce 1937 mu jeho přítel, Slovák Anton Štefánek, napsal: „*Drahý příteli, dnes patříte nejen sám sobě, Vaší rodině a Vašemu lidu, ale také nám. V našich dějinách a v našich školách, ano, dokonce i v názvech ulic, se Vaše jméno stane nesmrtelným.*“²⁵

R. W. Seton-Watson se narodil dne 20. srpna 1879 v Londýně, ale původem byl Skot (od čehož se občas odvozuje jeho zájem o „malé“ národy). Spojení, jako bylo to anglicko-skotské, se mu jevílo jako ideální model i pro ostatní státy s národnostními problémy. Ve své vlasti viděl mnoho vzorů a užitečných poučení také pro Slováky. Např. roku 1912 pozval do Skotska dva slovenské protestantské kněze, jež upozornil, aby si povšimli užívání galského jazyka (tj. srozumitelného pro účastníky bohoslužby) v kostelech ve skotských horách, což se mu jevílo jako „*pro Slováky velmi poučné*“²⁶.

Věnoval se studiu historie a cestoval po mnoha evropských univerzitách. Roku 1905 se dostal do Vídně, kde chtěl napsat dějiny Rakouska-Uherska po Vídeňském kongresu. Výzkum tohoto tématu ho přivedl k zájmu o Slováky a později i o Čechy. Jak již bylo zmíněno dříve, situace Slováků byla mnohem horší než situace Čechů, a proto se také Seton-Watson zpočátku věnoval národnostním problémům v Uhrách. Byl velkým odpůrcem maďarizace a od roku 1906 začal v britských periodikách (nejprve pod

²⁴ R. W. Seton-Watson and His Relations with Czechs and Slovaks, díl I., Ústav T. G. Masaryka a Matica slovenská, Praha a Martin 1995, str. 15

²⁵ R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 15

²⁶ R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 42, str. 184

pseudonymem Scotus Viator) vysvětlovat svoje názory na poměry v Rakousku-Uhersku.

Roku 1907 byl jmenován korespondentem časopisu *Spectator*, a jeho články, v nichž označoval maďarskou politiku za zpátečnickou a detailně popisoval utlačování Slováků, vyvolaly v Uhrách odpor. Dalším trnem v oku uherské straně byl Seton-Watsonův článek, v němž označil masakr v Černové, při němž přišlo o život několik Slováků, protestujících proti snaze vlády obsadit místní kostel vlastním farářem, za typický příklad útlaku. Proti jeho článkům se uherská vláda, konkrétně gróf Esterházy, na stránkách časopisu *Spectator* ohradila. Ve zmíněném časopise pak proběhla jakási článková přestřelka mezi Seton-Watsonem a Esterházym, jež se odehrávala ve stejném stylu – tedy Seton-Watson si stál za tvrzeními o utlačování Slováků a Esterházy to odmítal. Konec nastal až v roce 1910, kdy editor časopisu *Spectator* J. St. Loe Strachey odmítl Seton-Watsonovi otisknout další články o Slovácích, především proto, že se dle svých vlastních slov obával žaloby ze strany uherské vlády a platby soudních výloh²⁷. Nelze však říci, že by byl Seton-Watson odmítán či přímo nenáviděn všemi Maďary. Mezi maďarskou inteligencí bychom našli určité projevy sympatie. Důkazem budiž např. dopis Dr. Oszkára Jásziho ze 17. října 1911, v němž Seton-Watsonovi děkuje za jeho publicistickou činnost v zájmu maďarské demokracie.²⁸ Jásziho ovšem označoval za jediného člověka v Uhrách, s nímž mohl pracovat²⁹.

V roce 1908 vydal práci *Racial Problems in Hungary*, již pojal jako historii maďarského útisku nemaďarských národností v Uhrách se zaměřením na Slováky. Jednalo se vůbec o první práci na toto téma v angličtině, což Seton-Watsonovi přineslo uznání. Od této doby byl ve Velké Británii považován za odborníka na střední Evropu. Intenzivně se stýkal se Slováky, ale pouze na Moravě, protože vstup do samotných Uher mu nebyl umožněn. Velké znechucení mu připravilo přihlížení parlamentním volbám v Uhrách téhož roku a veřejné zastrašování, které je doprovázelo.

O Čechy se začal Seton-Watson zajímat nikoliv prostřednictvím Slováků, ale díky společnému zájmu o Chorvaty, jež sdílel s T. G. Masarykem. Oba měli mnoho podobných zájmů a snažili se o vydávání periodika, jež by se věnovalo otázkám „malých“ národů. Tato myšlenka došla naplnění až roku 1916, kdy společně začali vydávat časopis *The New Europe*. V popředí Seton-Watsonova zájmu však nadále zůstával osud utlačovaných Slováků. On a mnozí Slováci (např. Hodža) upínali své naděje především k Františku Ferdinandovi, jež byl známým ostrým kritikem Maďarů a sympatizoval s nemaďarskými národnostmi. Sarajevský atentát pak pro ně byl velkou ranou.

Po vypuknutí první světové války nabízel Seton-Watson své služby britskému ministerstvu zahraničí, ale byl odmítnut. I nadále zůstal v kontaktu s Masarykem a po jedné ze společných schůzek v říjnu 1914 Seton-Watson na základě vzájemných rozhovorů sepsal memorandum, v němž ukázal Masarykovy analýzy vnitřní situace v Rakousku-Uhersku a jeho názory na urovnání³⁰.

V memorandu nejprve představil Masarykovu osobu a poté vylíčil situaci v Čechách, jež by se dala stručně popsat jako proslovanská (především tedy rusofilská) a protiněmecká. Druhou část dokumentu tvoří Masarykův návrh na budoucí podobu střední Evropy. Nezávislé Čechy pro něj představovaly maximální program, jež by šlo uskutečnit pouze v případě porážky Německa. V tom případě by Masaryk navrhoval vznik státu obnovením historických hranic Čech, Moravy a Slezska a přidáním

²⁷ R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 27, str. 163

²⁸ R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 36, str. 177

²⁹ R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 199

³⁰ R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 61, str. 209-215

slovenských částí Uherska. Výrazem „Independent Bohemia“ (nezávislé Čechy) se tak zde chápe celý nový stát, tedy včetně Moravy, Slezska a Slovenska. To, že pojem Bohemia používá Seton-Watson (resp. Masaryk) jako synonymum celého nového státu, lze ukázat na tomto úryvku: „[...] je nezbytné, aby Rusko hraničilo přímo s Čechami.“

³¹ Nový stát by měl mít povahu státu národního, česko-slovenského. V této době používal i Masaryk ve spojení česko-slovenský variantu s pomlčkou.

V dokumentu se nachází jedna zajímavá formulace a to „Bohemian nation“, tedy český národ, ale ve smyslu geografickém, jako národ Čech. Tento termín není v textu nijak analyzován a autor ho tedy zřejmě nepokládal za problematický. Pracuje s ním v podstatě synonymicky s výrazem „Czech nation“. Z výrazu „Bohemian nation“ by se ovšem daly vyvodit určité důsledky. Vzhledem k tomu, že je tím myšlen národ český, tak by se mohlo zdát, že jaksi podsouvá určitou vazbu a nárok českého národa na území Čech.

První výrazné setkání vysoce postavených Britů s otázkou čechoslovakismu tak tedy proběhlo prostřednictvím tohoto memoranda, jež ukázalo výrazně česky založený čechoslovakismus.

Memorandum se dostalo i k vedoucímu hlavního vojenského oddělení britského ministerstva zahraničí Georgovi R. Clerkovi a prakticky poprvé tak představilo britským vysokým činitelům problém Čechů a Slováků. V roce 1915 Seton-Watson seznámil Masaryka s G. Clerkem a zprostředkoval tak předání Masarykova memoranda *Independent Bohemia*, jemuž jsem se věnoval v první části práce. Jen dodám, že i zde Masaryk používá výraz „The Bohemian State“ (český stát, míněno opět geograficky).

Krátce po začátku války vznikl v Británii výbor, jenž byl po dlouhé diskuzi nazván „Anglo-Czech Committee“, tedy Anglo-český výbor, přičemž slovo český mělo mít geografický význam, nikoliv etnický. Můžeme tedy vidět posun v používání slov, jež znamenala označení nového státu, a to od „Bohemian“ k „Czech“. Tato změna nicméně zachovávala dominanci českého prvku v pojetí čechoslovakismu. Seton-Watson se během diskuze zasazoval o to, aby byl v názvu zastoupen také slovenský prvek: „[...] zasáhl jsem a zdůraznil, že Slováci nesmějí být ignorováni, a že by to přineslo problémy, kdyby Češi a Slováci nebyli bráni jako rovnocenní.“ ³² Nakonec se diskutující usnesli, že bude lepší v této věci počkat na Masaryka, jenž měl rozhodnout.

Účelem výboru byla podpora osvobození Čechů z internace. V červnu roku 1915 tento výbor zorganizoval v Londýně za pomoci svých britských příznivců veřejné shromáždění při příležitosti pětistého výročí smrti Jana Husa. Tématem setkání byla spojitost mezi Husem a Viklesem a mezi Čechy a Anglií v boji za náboženskou svobodu. Vystoupil zde i Seton-Watson s projevem *The Future of Bohemia*.

V něm nejprve upozornil na britské ignorování a neznalost Čech: „*Ignorance of Czech is in this country a tradition which has been a tradition ever since the days when Shakespeare wrecked a certain famous ship upon its imaginary coasts. Yet in those days Bohemia still possessed an independent existence as one of the chief kingdoms of Christendom.*“ ³³ Zdůraznil význam husitské reformace pro reformaci evropskou a Husa označil za „největšího obyvatele Čech“ a za „největší skutek Čech v dějinách Evropy“. Do nedávné doby bylo podle Seton-Watsona módní

³¹ „[...] it is essential that Russia should directly border upon Bohemia“, R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 61, str. 213

³² „[...] I intervened to point out that the Slovaks must not be ignored, and that there would be trouble if Czech and Slovak were not put upon an equal footing.“, R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 236

³³ „Ignorance of Bohemia has been a tradition in this country ever since the days when Shakespeare wrecked a certain famous ship upon its imaginary coasts. Yet in those days Bohemia still possessed an independent existence as one of the chief kingdoms of Christendom.“, R. W. Seton-Watson and His Relations ..., str. 244

zacházet se všim slovanským jako s něčím necivilizovaným a barbarským. „Češi z Čech“ (Czechs of Bohemia) jsou však vysoce kultivovaní, demokratičtí a pokrokoví. Za nejvýznamnější období české historie považuje 14. a 15. století, resp. vládu Karla IV. a husitství, což je v souladu s Masarykovými názory. Vzhledem k tématu přednášky je velký prostor věnován postavě Jana Husa a také jeho kontaktům s Anglií a Vikletem.

Přednáška zřejmě měla, kromě přiblížení významu Husa pro britskou veřejnost, také za účel upozornit v Británii na nedostatečnou znalost střední Evropy po všech stránkách a stručně ukázat význam Čech pro evropské dějiny. Na této přednášce mne zaujala ještě jedna věc: přestože v dřívějších dokumentech používá Seton-Watson výraz „Bohemia“ jakožto označení celého nového státu po připojení Slovenska, v této přednášce jím myslel pouze Čechy, což mohlo na britské posluchače, neznalé situace, působit poněkud matoucím dojmem. Kromě toho se zde znovu objevuje termín „The Bohemian nation“, jemuž jsem se věnoval už dříve. Slova „Czech“ a „Bohemian“ zde autor používá synonymicky, ačkoliv pojem „Bohemian“ v angličtině označuje území Čech. Pokud se tedy použije spojení „Bohemian nation“ (i když žádný takový národ v dnešním slova smyslu nikdy neexistoval), mělo by zahrnovat všechny národy na území Čech. To se ovšem u Seton-Watsona neděje a jeho práce s těmito termíny tak působí dojmem, jako by přirozenými obyvateli Čech byli pouze Češi a jakékoliv jiné národy byly jen cizinci.

Pojem „Bohemian nation“ (či zde „Bohemians“) se objevuje také mezi Čechy, jak můžeme zjistit např. z děkovného dopisu Seton-Watsonovi od internovaných Čechů ve Velké Británii z října 1915, jež mu děkovali za „*poučování britské veřejnosti, pokud jde o český národ a jeho těžkou situaci*“³⁴. V dopise sice několikrát zmiňují „Czech nation“, nikoliv „Bohemian nation“, ale pojem „Bohemians“ pro ně znamená „Czechs“. Tento dopis je mimo jiné zajímavý tím, že v něm můžeme vidět názor britské veřejnosti na Čechy. Pisatelé si stěžují na „[...] všeobecnou nevědomost o nás mezi Brity. Z našich hojných zkušeností jsme schopni říci, že jako národ jsme veřejnosti této země téměř neznámí, že i dobře vzdělaní lidé obvykle nevědí co znamená „Češi“ [Czechs – pozn. LT] a po vysvětlení, že jsou totéž co „Češi“ [Bohemians – pozn. LT], jsme zařazeni mezi Cikány nebo Maďary, což je proměna, jež nám není docela příjemná, vzhledem k našemu dobře známému postoji ke zmíněným národnostem.“³⁵. Tyto stížnosti také zřejmě osvětlují (možná nevědomou) snahu Seton-Watsona pro britskou veřejnost přiřadit k sobě pojmy „Czech“ a „Bohemian“ a vytvořit mezi nimi synonymickou vazbu.

Na problematiku a zmatečnost používání anglických termínů „Czech“ a „Bohemian“ si Seton-Watsonovi stěžoval i člen československého osvobozenického hnutí v Americe Thomas Čapek v dopisu ze dne 11. března 1916: „[...] vadí mi používání termínu „Czech“. Zde ve Spojených státech jsme všeobecně známi jako Češi [Bohemians – pozn. LT] [...] Zavést nyní používání slova „Czech“ by dle mého názoru vedlo ke zmatku. [...] Zrovna nedávno jsem četl článek, že Češi [Czechs – pozn. LT] a Češi [Bohemians – pozn. LT] zorganizovali, atd.“³⁶ Někteří Britové pak používali ještě tvar

³⁴ R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 259

³⁵ [...] it is a general lack of knowledge about us among the Britishers. From our ample experience we are able to say that we, as a Nation are almost unknown to the public of this country, that even well educated people, as a rule did not know what the „Czechs“ are and after an explanation that they are identical with „Bohemians“ we were classified among the Gipsies or Hungarians, a metamorphosis which is not exactly pleasant to us with regard to our wellknown attitude towards the mentioned Nations.“, R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 260

³⁶ [...] I discourage the use of the term „Czech“. Here in the United States we are generally known as Bohemians [...] To now introduce the use of the word „Czech“ would, in my estimation result in confusion [...] Only recently I read an article that „Czechs“ and „Bohemians“ have organized, etc. “, R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 265

„Čechs“ – např. Robert Fitzgibbon Young ve svém dopisu Seton-Watsonovi z února 1919. Tento muž vykonával v době prvních let existence ČSR funkci prvního tajemníka na britském velvyslanectví v Praze.

V roce 1916 se Seton-Watson zasloužil o jmenování Masaryka profesorem slovanských dějin a literatury na nově založené Škole slovanských studií při Královském kolegiu. Dne 19. října zde Masaryk přednesl přednášku na téma *Problém malých národů v evropské krizi* a v dalších měsících organizoval v Británii účinnou propagační kampaň. Vznikla Česká tisková kancelář, která vydávala *Bohemian Review*, letáky a pamflety pro britský tisk.

V říjnu 1916 založil Seton-Watson s pomocí Masaryka týdeník o zahraniční politice *The New Europe*. Psalo se v něm o vytvoření Československa a jihoslovanského státu a velkého Rumunska. Časopis vycházel čtyři roky nákladem nepřesahujícím pět tisíc výtisků. Čítalo ho ovšem mnoho vlivných lidí včetně několika úředníků ministerstva zahraničí. Jedním z nich byl Harold Nicolson, jenž později napsal, jak šel v roce 1919 jako člen britské mírové delegace do Paříže „po okraj naplněn myšlenkami z *The New Europe*“³⁷. Z dalších významných příznivců tohoto časopisu lze jmenovat George Clerka, lorda Roberta Cecila či pozdějšího ministra zahraničí Arthura J. Balfoura. Bezprostřední vliv na britskou zahraniční politiku ale neměli.

V roce 1917 vstoupil Seton-Watson poprvé do státních služeb jako člen Zpravodajské kanceláře (Intelligence Bureau) nově založeného Úřadu pro informace (Department of Information). Za úkol měl psát zprávy o vnitřních podmínkách, pocitech a tendencích v zahraničí, hlavně v nepřátelených státech. Na základě těchto zpráv pak měla být vláda schopna formulovat svoji politiku a usměrňovat propagandu. Kanceláři bylo doporučeno, aby se ve svých zprávách soustředila na fakta a ponechala stranou doporučení a rady. Seton-Watson zodpovídal za oblast střední a východní Evropy a od května 1917 do března 1918 napsal dvacet sedm pravidelných zpráv a množství mimořádných memorand. Informace pro své zprávy čerpal nejen z vídeňského a budapešťského tisku, ale i od svých československých, jihoslovanských a rumunských přátel. Navíc stále přispíval do *The New Europe*.

Jedním ze zajímavých dokumentů z této doby je memorandum Seton-Watsona o zřízení české armády v Rusku ze dne 6. července 1917, vypracované právě pro Zpravodajskou kancelář³⁸. Dokument se mimo jiné zmiňuje o oddanosti Čechů věci Dohodových mocností a jejich ochotě pomáhat Británii již od počátku války. To mělo být jedním z důvodů, proč oficiálně uznat československou brigádu v Rusku za spojence. Zcela v souladu s předchozími dokumenty se zde píše o „Bohemian Army“, čímž je myšlena armáda československá. Můžeme zde ale vidět jeden posun: pro „Bohemian“ už se nepoužívá jako synonymum pouze „Czech“, ale nově také „Czecho-Slovak“.

Slovo „Czech“ jakožto jakýsi zástupný termín pro nový stát se však používalo stále častěji než „Bohemian“ nebo „Czecho-Slovak“. Jedním z příkladů může být název instituce Czech Press Bureau (Česká tisková kancelář), sídlící v Londýně, jež zahrnovala i Slováky.

Na jaře roku 1918 proběhla zásadní reorganizace britské informační a propagační služby, jejímž důsledkem bylo zrušení Zpravodajské kanceláře, a Seton-Watson přešel pod nový Úřad propagandy v nepřátelených zemích (Department of Propaganda in Enemy Countries). Vedením byl pověřen lord Northcliff, rovněž majitel novin *The Times*, jenž se zodpovídal přímo premiérovi. Seton-Watson měl spolu se Steedem na

³⁷ R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 68

³⁸ R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 83, str. 270-271

starost Rakousko-Uhersko. Díky Northcliffovým osobním kontaktům s Lloyd Georgem měli přístup k daleko širšímu spektru informací než tomu bylo u Zpravodajské kanceláře. V omezené míře se podíleli na vytváření britské zahraniční politiky.

Z pozice své nové funkce se Seton-Watson v dubnu 1918 zúčastnil Kongresu utlačovaných národností, jenž se konal v Římě. Setkal se zde mimo jiné se Štefánikem a Benešem, kteří reprezentovali Československou národní radu. Češi a Slováci zde tedy měli společné zastoupení a prezentovali se již v duchu čechoslovakismu. Výsledkem kongresu byla tzv. Římská dohoda, v níž se zástupci podrobených národností v Rakousku-Uhersku zavázali ke vzájemné podpoře, vedoucí k úplnému osvobození všech utlačovaných národů od rakousko-uherské nadvlády. Ještě týž měsíc představili Seton-Watson a Steed Beneše Vrchní spojenecké vojenské radě ve Versailles a diskutovali s vrchními důstojníky o problémech Československa.

Nedlouho po uzavření míru Británie s Německem došlo ke zrušení Northcliffova oddělení. Mírové konference v Paříži se tak Seton-Watson zúčastnil jako dočasný zaměstnanec redakce *The Times* a tudíž neměl žádný oficiální status. Přesto byl v zákulisí velmi aktivní. Dne 5. února 1919 konference ustanovila výbor, který se měl zabývat teritoriálními požadavky Československa. Jedním z členů byl Harold Nicolson, s nímž byl Seton-Watson v neustálém spojení. Doporučení vydané výborem se tak nakonec plně ztotožňovalo se Seton-Watsonovými názory, jež formuloval ve třech článcích v *The New Europe* v březnu a v dubnu 1919.

Jeho články mají titulky „Czecho-Slovak claims“ (česko-slovenské požadavky) a pojednávají o hranicích, jež by měl nový stát mít. Seton-Watson zde nepoužívá označení „Czechs“ pro celý národ, ale píše již o Čecho-Slovácích (Czecho-Slovaks) jako o jednom národu: „[...]Czecho-Slovak – [...] the whole race“³⁹. Potom je vcelku překvapující, že v části pojednávající o Slovácích se píše, že maďarizovaní Slováci: „[...] rychle znovuobjeví svou slovenskou národnost.“⁴⁰ V dokumentu přitom není vyřešena otázka, – ač by to bylo na místě – jak to s československým národem vlastně je – jestli jsou Češi a Slováci dvě větve jednoho národa apod. Řeší se zde pouze oprávněnost propojení obou skupin (přičemž je zdůrazňována snaha o vzájemný kontakt Čechů a Slováků v průběhu staletí, jemuž ale bylo ze strany Maďarů úspěšně bráněno) a vytvoření společného státu, kde bude mít toto spojení většinu, a otázka hranic. Píše se tu, že nový stát se bude skládat ze dvou částí: ze zemí Koruny české (Bohemian Crown) a ze Slovenska. Slovo „Bohemia“ se tak nepoužilo jako zástupný termín pro celý nový stát.

O tom, jak vypadal britský pohled na Čechoslováky, můžeme získat částečnou představu také ze zprávy, jež vyšla dne 12. března 1919 v britských novinách *The Times*, o založení podpůrného fondu⁴¹, jenž byl v duchu Anglo-českého výboru pojmenován také jako Anglo-český (Anglo-Czech), přestože v to bylo začleněno i Slovensko, což opět poukazuje na česky založený čechoslovakismus. Tato situace je ještě pikantnější tím, že výtěžek z fondu byl nakonec použit k humanitárním účelům na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, a ve výsledku tedy nebyl určen Čechům. Spojení „Czecho-Slovak“ se zde objevuje několikrát a píše se vždy s pomlčkou, dokonce i ve spojení „Czecho-Slovak Republic“, i když oficiální název zněl „Czechoslovak Republic“. Pro označení celého státu se zde používá nejen výraz „Czecho-Slovakia“, ale i „Bohemia“. To lze dokázat pasážemi, v nichž se píše, že pomoc bude určena Čechům a Slovákům (případně se objevuje i spojení Čecho-Slováci), a je tedy jasné, že se

³⁹ R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 281

⁴⁰ „[...] will speedily rediscover their Slovak nationality.“, R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 282

⁴¹ R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 86, str. 275-277

jednalo o celé území státu, ale přesto se v úvodu se píše “: „*V současnosti Čechy zoufale potřebují nezbytné lékařské vybavení [...]*“⁴².

V květnu roku 1919 se Seton-Watson přesunul z Paříže do Prahy, kde měl v úmyslu zblízka pozorovat českou a rakouskou situaci. Tento úmysl mu byl posvěcen jak Benešem, tak britským ministerstvem zahraničí, které přislíbil informovat. Závěry jeho pozorování problému menšin byly vcelku optimistické – určité znaky nesnášenlivosti Čechů vůči Němcům a problémy mezi Čechy a Slováky nepovažoval za příliš vážné. V téže době vykonal Seton-Watson několik návštěv Slovenska, jež byly ovšem zkráceny vpádem maďarské Rudé armády.

Po návratu domů se z důvodu poklesu nákladu a finančních obtíží rozhodl ukončit vydávání *The New Europe*. V roce 1920 se Seton-Watson stal jedním ze zakladatelů „České společnosti ve Velké Británii“. Jednalo se o skupinu Britů, jež měla za cíl především pracovat na sblížení vztahů mezi Velkou Británií a ČSR, a šířit celkové povědomí a informace o novém státu mezi Brity. Samotná skutečnost, že určití lidé cítili potřebu založit organizaci s takovými cíli, poukazuje na přetrvávající nízké povědomí o ČSR mezi britskou veřejností. Z náborového oběžníku této společnosti⁴³ lze vyčíst několik věcí. Předně: anglický název zní „Czech society of Great Britain“, přestože by se od podobně zaměřeného spolku očekával spíše název ve smyslu „Czecho-Slovak“ či „Czechoslovak“, z čehož opět vysvítá česky založený čechoslovakismus. Pro označení ČSR se zde používá spojení „Czecho-Slovak Republic“ a pro národ potom „Czecho-Slovaks“.

V roce 1922 se Seton-Watson stal prvním držitelem Masarykovy katedry dějin střední Evropy, již financovala československá vláda na Škole slovanských studií.

V průběhu dvacátých let pozorně sledoval napjaté vztahy mezi Čechy a Slováky. Do jednoho z konfliktních okamžiků se přímo zapojil. V srpnu roku 1922 uveřejnila Ludová strana tzv. žilinské memorandum, které formulovalo ostřejším jazykem (formulacemi typu „Země odsouzená k smrti, národ v poslední agonii žádá civilizovaný svět o pomoc“ atd.) údajné nespravedlnosti, jež se páchaly na Slovensku. Dopad samotného memoranda, respektive diskuzí kolem něj na britské chápání Čechů a Slováků, by pravděpodobně šlo prozkoumat pomocí četných novinových článků v britském tisku.

V prosinci téhož roku se v několika britských periodikách objevily články na stejné téma, podepsané dr. Vojtechem Tukou, šéfredaktorem časopisu Ludové strany *Slovák*. Autor upozornil na údajné české utlačování Němců, Maďarů, Rusínů a Slováků. Seton-Watson v britském tisku odpověděl, že v člancích se nachází několik hrubě nepravdivých výroků (např. že ve vládě jsou výhradně Češi – ve skutečnosti v ní působili tři Slováci), jimiž se v jeho očích Tuka degradoval. Výkonný výbor Slovenské Ludové strany nakonec prohlásil, že články připisované Tukovi napsal anonym a Tukův podpis pouze zfalšoval. Ani v jednom z článků reagujících na žilinské memorandum se neřešila otázka, jak je to s československým národem; zda se jedná o jeden národ, či o dva. Samotné žilinské memorandum se pochopitelně zmiňuje o Slovácích jakožto o samostatném a plnohodnotným národem, jenže v britském tisku přímo nevyšlo. Nicméně existovala jeho anglická verze, k níž někteří Britové měli přístup. Nejednalo se ovšem o masové rozšíření. Tyto články byly prvním výraznějším upozorněním většině Britů, že existuje něco jako „slovenský problém“.

Seton-Watson nepovažoval jejich vliv na britské chápání slovenského autonomismu za příliš velký. V článku z 14. června 1923, který vyšel v podobě jakéhosi dotazníku se

⁴² „At the present moment Bohemia is in dire need of medical necessaries [...]“, R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 276

⁴³ R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 96, str. 310

Seton-Watsonem v *New Yorkském denníku* (jednalo se o slovenské noviny v Americe) pod titulkem *Odkaz Scotusa Viatora americkým Slovákem*⁴⁴, se jedna část věnuje právě britskému chápání slovenské otázky. Seton-Watson zde píše, že veřejné mínění v Anglii se o Slováky vůbec nezajímá a o problému je informováno jen málo osob. Tito lidé jsou pak stejných názorů jako Seton-Watson, totiž že dualistická forma státu by byla chybná (také vzhledem k předchozí zkušenosti s Rakouskem-Uherskem). Doslova: „[...] nedokážu pochopit, jak může osoba se zdravým rozumem hlásat dualistický poměr mezi historickými zeměmi a Slovenskem. Ba co víc, já to považuji za neuskutečnitelné [...]“⁴⁵

Sám Seton-Watson chápal Slováky jako národ, což z tohoto období dokládá např. jeho dopis Andreji Hlinkovi z 8. ledna 1923, v němž odmítal bezdůvodná tvrzení žilinského memoranda a věnoval se kauze s Tukovými články⁴⁶. Píše zde přímo o „slovenském národu“. Ve zmíněném článku *Odkaz Scotusa Viatora americkým Slovákem* označuje Seton-Watson Čechy a Slováky za „sesterské národy“.

Seton-Watson nedokázal ignorovat výzvy z různých stran, aby osobně prošetřil podmínky na Slovensku a údajné utlačování ze strany Čechů, a koncem dubna roku 1923 se vypravil na Slovensko, kde byl srdečně přivítán. Mimo jiné se zde osobně setkal s Tukou a, jak později napsal do britského tisku, přesvědčil se, že údajné Tukovy články byly falzifikáty pod vlivem maďarské propagandy, snažící se ovlivnit britské veřejné mínění⁴⁷. Poznatky, jež získal během své cesty po Slovensku, Seton-Watson sepsal a vydal jako knihu *The New Slovakia*. Věnoval se zde také vztahu Čechů a Slováků. Tato práce u nás bohužel není dostupná a ve zmiňované edici *R.W. Seton-Watson and His Relations with Czechs and Slovaks* lze nalézt pouze několik úryvků⁴⁸. O Slováčích zde píše, že ještě nejsou zralí na úplnou svobodu. Za hlavní dvě těžkosti vztahu Čechů a Slováků Seton-Watson pokládá rozdílné povahy a rozdíly ve vyvinutosti. Upozorňoval také na určité antipatie Slováků vůči Čechům, způsobené rozpory ohledně administrativních, nábožensko-církevních a hospodářských otázek.

Pro studium britského pohledu na Českoslováky je potenciálně zajímavá událost z roku 1927, konkrétně obhajoba maďarského revizionismu (a tedy i požadavku o znovupřičlenění Slovenska k Maďarsku) jedním z hlavních britských tiskových magnátů, lordem Rothemerem, jenž ve dvou článcích ve svém *Daily Mail* volal po spravedlnosti pro Maďarsko. Seton-Watson reagoval vlastním článkem, kde se vyjádřil v tom smyslu, že Rothemerova tvrzení se nezakládají na skutečnosti a nelze je brát vážně. Rothemere nezůstal jen u článků v novinách – jeho syn Esmond Harmsworth se vydal na návštěvu Maďarska, kde dále šířil Rothemerovy názory a byl kladně přijímán. Podle Seton-Watsona zapůsobily Rothemerovy články v jistém směru velmi prospěšně. Jak píše ve svém dopisu Aloisu Kolískovi ze 4. října 1927: „[...] myslím, že Lord Rothemere by měl být ve vaší republice pokládán za veřejného dobrodince. Zdá se, že jeho bláznivé články přiměly Slováky proklamovat svoji touhu po spojení [s Čechy – pozn. LT] víc než cokoliv jiného, co se během devíti let stalo.“⁴⁹ Ve stejném dopisu

⁴⁴ R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 125, str. 377-380

⁴⁵ R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 379

⁴⁶ R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 108, str. 343-344

⁴⁷ Ve skutečnosti byl Tuka agentem maďarské vlády, s cílem napomoci návratu Slovenska do Maďarska. Nakonec byl obviněn z velezrady a odsouzen na 15 let vězení. Více o celé aféře píše např. Jan Rychlík ve své práci Češi a Slováci ve 20. století (česko-slovenské vztahy 1914-1945), Academic Electronic Press Bratislava a Ústav TGM Praha, Bratislava 1997, díl 1., str. 113-120

⁴⁸ R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 76

⁴⁹ „[...] I think that Lord Rothemere ought to be regarded in your Republic as a public benefactor. His silly articles seem to have done more to induce the Slovaks to proclaim their desire for union than anything which has occurred in these nine years.“, R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 394

upozorňuje, aby veřejnost v ČSR nebrala Rothemerovu kampaň vážně. Podle Seton-Watsona nemá Rothemere v Británii žádný politický vliv a v očích všech myslících lidí se pouze zesměšnil. Jeho noviny sice mají poměrně velký odbyt a čte je hodně lidí, ale spíše než politickými články vynikají „senzačními zprávami o vraždách, boxu, rozvodech, plážovými klepy, drby apod.“⁵⁰ Navíc si svými intrikami proti konzervativcům popudil tuto část politické reprezentace, a to tak, že byl na veřejné večeři otevřeně násilně napaden ministrem vnitra Joynsonem Hicksem. Zbytek politiků je vůči němu minimálně podezřívavý.

Ač by se tedy podle nákladu Rothemerových novin *Daily Mail* mohlo zdát, že jeho kampaň měla na britské veřejné mínění a jejich chápání otázky Čechů a Slováků nějaký dopad, z lehce „bulvárního“ charakteru novin, jak ho popsal Seton-Watson, spíše vysvítá opak. Navíc Seton-Watson ve svém dopise Otakarovi Vočadlovi z 6. prosince 1927 píše, že : „[...] *Daily Mail* jsou zcela izolovány a ani jedny jediné vážené anglické noviny tento šlágr nepřevzaly!“⁵¹

Pro Seton-Watsona byla tato událost rovněž jedním z důvodů další návštěvy Prahy a Slovenska. Na Slovensku připravil a sepsal memorandum o postavení Slováků vzhledem k maďarské menšině.

Roku 1928 Seton-Watson vydal knihu esejí významných Slováků pod názvem *Slovensko dříve a nyní* při příležitosti desátého výročí založení Československa. Na celém projektu se Seton-Watsonovi nejvíce líbila myšlenka, že slovenskou situaci a svoje názory na ČSR popíší sami Slováci. Účelem knihy tak bylo zmírnit napětí mezi Čechy a Slováky a především ukázat, že Slováci se na vytváření státu podíleli více, než tvrdili např. řuďáci.

V dalších osobních kontaktech Seton-Watson nemohl nadále pokračovat, a to kvůli světové finanční krizi, jež postihla i jeho majetek, a neměl tak dostatek prostředků k cestám do střední Evropy. Nadále však udržoval písemný kontakt s mnoha Čechy a Slováky.

Jedním z důsledků uchopení moci v Německu Hitlerem v roce 1933 bylo oživení maďarských revizionistických snah. Anglii navštívil bývalý maďarský premiér István Bethlen, jehož záměrem bylo přednášet a získávat podporu pro maďarský revizionismus. Mezi jeho návrhy bylo i znovupřičlenění pohraničních žup s maďarskou menšinou k Maďarsku a plebiscit na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Jeho přednášek se zúčastnila i anglo-maďarská skupina Dolní sněmovny, jež vyvíjela tlak na britskou vládu, aby se co nejdříve zasadila o přednesení maďarských požadavků ve Společnosti národů. Bethlenovým spojencem byl kněz František Jehlička, předseda samostatné Slovenské rady v Ženevě. Dne 16. prosince noviny *Daily Mail* uveřejnily jeho článek, v němž prohlašuje, že nevýslovnou touhou Slováků je vrátit se zpět k Maďarům. Toto tvrzení rázně odmítli všichni slovenští poslanci a senátoři v parlamentu ČSR (kromě komunistů). Popřeli Jehličkovo právo na reprezentaci Slováků a označili ho za maďarského agenta. Seton-Watson se snažil, aby mu noviny *Daily Mail* umožnily otisknout jeho text, ale byl odmítnut. O této události psal v dopise Martinu Rázusovi z 18. prosince 1933: „*Doufám, že Vám nemusím vysvětlovat, že místní veřejné mínění nemá o tuto otázku [míněna je otázka Slovenska – pozn. LT] zájem a je příliš hluboce*

⁵⁰ „[...]his papers are read for their sensational news[... about murders, boxing, divorce, seaside tittle-tattle, gossip etc.“, tamtéž

⁵¹ „[...] the „Daily mail“ is completaly isolated and that not a single English newspaper of repute has taken up this stunt!“ , R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 399

neznalé na to, aby si udělalo nějaký názor. Pouze toto dává těmto propagandistům jejich šanci, protože nemají zábrany a lžou s udivující drzostí. “⁵²

Dále již Seton-Watsonovy dokumenty sledovat nebudu, protože jeho korespondence z následujícího období se týká hlavně problému sudetských Němců a Mnichovské dohody. Tato témata jsou však natolik obsáhlá, že není smysluplné se jimi v této práci zabývat.

Ještě je nutné se zmínit o jednom prameni, totiž o knize Elizabeth Wiskemann *Czechs&Germans*. Tato práce se soustřeďuje na vztah Čechů a Němců na území Čech a Moravy. Jejím vypracováním byla autorka pověřena Královským institutem mezinárodních záležitostí (Royal Institute of International Affairs) a práce měla analyzovat problém německých menšin v ČSR. Tato publikace vznikala od roku 1937 a proslula také díky jedné fotografii, na níž lord Runciman během své mise v ČSR, kde měl zkoumat problém sudetských Němců, nastupuje do vlaku a drží v ruce tuto knihu. Sama autorka se ale v předmluvě k druhému vydání z roku 1966 vyjádřila skepticky k tomu, jestli knihu lord Runciman opravdu četl: „[...] nikdo si nebyl jistý, jestli ji [Runciman – pozn. LT] opravdu četl. Jedna z matoucích věcí na našich tehdejších vládcích bylo to, že ačkoliv byla po ruce spousta přesných informací, neustále je raději ignorovali.“⁵³ Hlavnímu tématu této knihy se ale věnovat nebudu a zaměřím se na to, jak autorka pracuje s pojmy „Czech“, „Czechoslovak“ apod.

Vzhledem k tématu je více prostoru věnováno českým dějinám než slovenským. Pokud autorka píše o ČSR, tak používá většinou tvar bez pomlčky „Czechoslovakia“, tedy oficiální název, ale někdy použije i výraz „Czecho-Slovak“ a stejné tvary používá i v případech, že píše o národu (tedy „Czechoslovaks“ i „Czecho-Slovaks“)⁵⁴. Poněvadž se jinak otázce čechoslovakismu přímo nevěnuje, jedna z možných interpretací této dvojznačnosti je, že používání pomlčky nechápala jako problém a oba tvary tak chápala synonymicky. Pro tehdejšího ne zcela znalého pozorovatele muselo být jistě matoucí i to, že zvláště v prvních letech po konci první světové války⁵⁵ se v mezinárodních vztazích hojně objevují obě formy zápisu, přičemž možnost s pomlčkou se časem vytratila.

Na dominantně česky chápaný čechoslovakismus poukazuje občasně spojení „Czech State“ (český stát)⁵⁶ pro celý stát po roce 1918. Toto tvrzení nelze podpořit určitou ignorací Slováků a slovenských dějin – vzhledem k tématu celé knihy je logické, že se autorka slovenskému problému nevěnuje. Jednu konkrétní pasáž, pojednávající o mírové konferenci v Paříži, si ale lze vyložit buď jako ignoraci Slováků anebo jejich přičlenění pod pojem „Czech“: „Mezi všemi malými „vítěznými“ mocnostmi, jež musely být uspokojeny, Poláci, Češi, Řekové, Rumuni, Jižní Slované, vystupovali Češi v osobě

⁵² „I hope I need not explain to you that public opinion over here is not really interested in this question, and is much too ignorant to form any judgment. It is this alone which gives these propagandists their opportunity, as they have no scruples and lie with amazing effrontery.“, R. W. Seton-Watson and His Relations..., str. 454

⁵³ „[...] whether he read it no one seemed to feel sure. One of the puzzling things about our rulers at that time was that while there was plenty of accurate information at hand, they constantly preferred to ignore it.“, Wiskemann, E., *Czechs&Germans*, druhé vydání, Macmillan, Londýn 1967, str. xi

⁵⁴ Např. Wiskemann, E., *Czechs&Germans*, str. 78, 79. Na dvou stranách jsou prakticky vedle sebe použity oba tvary

⁵⁵ Např. na pařížské mírové konferenci v roce 1919 se v usnesení o národnostním režimu v ČSR píše výlučně o „Czecho-Slovak Republic“ či „State“. Viz např. Wiskemann, E., *Czechs&Germans*, str. 92 a 93

⁵⁶ Např. Wiskemann, E., *Czechs&Germans*, str. 84

dr. Beneše jako nejrozumnější a nejpolitictěji smýšlející.“⁵⁷ Beneš zde přitom zastupoval Čechoslováky.

Pokud autorka píše o národu Čechoslováků, tak většinou používá formulaci „Czechs“, méně potom „Czechoslovaks“ či „Czecho-Slovaks“. O Slovácích jako takových se sice na několika místech zmiňuje, ale z textu nevyplývá, jestli o nich uvažuje jako o národu, či jako o větvi československého národa, nebo jinak.

⁵⁷ „Among all the Small Power ‘victors’ who had to be satisfied, Poles, Czechs, Greeks, Roumanians, Southern Slavs, the Czechs in the person of Dr. Beneš, stood out as the most sensible and most politically minded.“, Wiskemann, E., *Czechs&Germans*, str. 87

7. Závěr

Problém čechoslovakismu v době první republiky je poměrně široké téma, které může být zdrojem mnoha dalších otázek. V této práci jsem se pokusil představit jednu jeho část, totiž problematiku rozkolů v terminologii, týkající se používání slov jako „československý“ či „česko-slovenský“ apod. Z pohledu do vybraných oficiálních dokumentů především z doby předválečné, kdy tento problém vysvítal nejjasněji, lze říci, že idea čechoslovakismu byla poměrně složitým a pro řadu lidí nestabilním či přímo nepřijatelným konstruktem. Dále lze konstatovat, že v době vzniku první republiky existovaly v zásadě dva hlavní pohledy či koncepce. Koncepce Masarykova, jež by se dala také nazvat koncepcí česká, se zjednodušeně řečeno opírala o předpoklad, že Slováci jsou větví jednotného československého (u někoho dokonce českého) národa. Za základ historie národa potom tyto koncepce považovaly českou státní historii, jež – vedle argumentace jazykové a kulturní blízkosti obou větví – sloužila jako jeden z hlavních důvodů pro vznik nového státu. Vedle tohoto česky založeného čechoslovakismu zde existovala také koncepce, kterou nazvu „slovenskou“, (v uvozovkách proto, že samozřejmě ne všichni Slováci byli jejími zastánci, a ne všichni její příznivci byli pouze Slováci) jejímiž hlavními body byla větší rovnoprávnost mezi oběma větvemi, a jež chápala československý národ jako národ politický, se zachováním etnické odlišnosti. Tento pohled však neměl velký úspěch a jakousi opozicí vůči oficiálnímu („českému“) čechoslovakismu se později stal spíše slovenský autonomismus, který již nemluvil o československém národě a jeho dvou větvích, ale přímo o dvou odlišných národech, což podtrhoval formulací „česko-slovenský“.

Pokud lze z takto omezeného souboru pramenů něco vyvodit o britském vztahu k čechoslovakismu, mohli bychom výsledná zjištění shrnout do několika odstavců. Samozřejmě pokud by bylo k dispozici více pramenů k tomuto tématu, závěry by byly přesnější a o povaze věci více vypovídající.

Vzhledem k tomu, jak se, z československého pohledu, málo zajímala Británie o ČSR, nelze se divit, že britská odborná i laická veřejnost reagovala podobně. Pozornost Britů byla v době po první světové válce upřena na zcela jiné a vlastní problémy. Část britských obyvatel se o Československo jistě zajímala, ale jejich případné propagační snahy o seznámení svých spoluobčanů s československou situací a představení československého národa se míjely účinkem.

Pokud se obrátíme k těm Britům, kteří byli problému Čechoslováků znalí, zjistíme, že u nich převládalo to, co bych nazval jako „Masarykovská“ či „česká“ koncepce čechoslovakismu. Co tímto označením myslím, jsem se pokusil ukázat v první části své práce.

Toto tvrzení bych ještě podtrhl jedním příkladem. Sám George R. Clerk, britský velvyslanec v Praze, občas používal slovo „Czech“ jakožto zástupný termín pro celý stát či národ. Ve svém dopise Seton-Watsonovi z 30. května 1923 např. píše o „české vládě“ (Czech Government), nikoliv o vládě československé⁵⁸.

Při studiu anglicky psaných pramenů se musí zohlednit ještě jeden problém, a tím je blízkost významu až synonymita anglických slov „nation“ (národ) a „state“ (stát). Národ je zde chápán jako národ politický, spojený se státem. Představa národa bez státu je tak v anglickém jazyce jen těžko formulovatelná. Tento fakt přirozeně podporoval Masarykovy koncepce čechoslovakismu – Britům se už z povahy jejich jazyka muselo zdát přirozené a pochopitelné, že pokud existuje stát „Czechoslovakia“, tak musí existovat národ „Czechoslovaks“.

⁵⁸ R. W. Seton-Watson and His Relations..., dok. 122, str. 372-373

Určitý nezájem Britů o čechoslovakismus a vůbec o Československo je patrný i při pohledu do analýz, jež vyšly těsně po druhé světové válce a věnují se mezinárodním vztahům či britské zahraniční politice. V práci E. H. Carr *International relations between the two World Wars*, která pojednává o mezinárodní politice mezi světovými válkami, moc zmínek o Československu nenalezneme. Nenachází se zde žádná samostatná kapitola o ČSR – vždy je zmiňována v souvislosti s nějakým širším celkem. V poválečné době je Československo představeno hlavně z hlediska svého vztahu s Maďarskem a o něco později jako součást Malé dohody. V částech věnovaných problémům střední Evropy se pak častěji píše o Maďarsku, ale hlavně o Německu a Polsku. O ČSR se příliš nepíše ani v části o příčinách války a ani Mnichovská dohoda není zmiňována jako něco zásadního. Nepřekvapí, že v práci není ani žádná zmínka o povaze československého národa. V knize W. N. Medlicotta *British foreign policy since Versailles*, která se zabývá britskou zahraniční politikou od podepsání mírové smlouvy ve Versailles, je potom zmínka o Československu ještě méně, což koresponduje s poměrně slabým zájmem britské zahraniční politiky o ČSR. Na problém čechoslovakismu či slovenskou otázku bychom zde nenarazili.

8. Použitá literatura

Prameny:

Beneš, E., Světová válka a naše revoluce, III. díl – dokumenty, 3. vydání, Orbis a Čin, Praha 1931

Carr, E. H., International relations between the two World Wars (1919-1939), Macmillan & Co. Ltd., Londýn 1947

Masaryk, T. G., Nová Evropa: stanovisko slovanské, Gustav Dubský, Praha, 1920

Medlicott, W. N., British foreign policy since Versailles, Methuen & Co. Ltd., Londýn 1940

Wiskemann, E., Czechs&Germans, druhé vydání, Macmillan, Londýn 1967

Edice pramenů:

Československá zahraniční politika v roce 1936 – Dokumenty československé zahraniční politiky, Sv. II., Karolinum, Praha 2003

R. W. Seton-Watson and His Relations with Czechs and Slovaks, díl I., Ústav T. G. Masaryka a Matica slovenská, Praha a Martin 1995

Veselý, Z., Dějiny českého státu v dokumentech, Epoque, Praha, 2003, druhé vydání

Literatura

Bakke, E., Doomed to failure? The Czechoslovak nation project and the Slovak autonomist reaction 1918-38, University of Oslo, 1998

Brown, M. D., Dealing with Democrats – The British Foreign Office and the Czechoslovak Émigrés in Great Britain 1939 to 1945, Peter Lang, Frankfurt nad Mohanem 2006

Dejmek, J., Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století, CEP, Praha 2002

Dejmek, J., Nenaplněné naděje – politické a diplomatické vztahy ČSR a Velké Británie 1918-1938, Karolinum, Praha 2003

John, M., Českoslovakismus a ČSR 1914-1938, BAROKO & FOX, Beroun, 1994.

Kárník, Z., České země v éře první republiky, I.díl – Vznik, budování a zlatá léta republiky, Libri, Praha 2003, druhé vydání

Prokš, P., Od monarchie k republice. Češi a Slováci v boji za společný stát 1914-1918, Panorama dějin, Praha, 1993.

Rychlík, J., Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914-1945, Academic Electronic Press Bratislava a Ústav T.G. Masaryka Praha, Bratislava, 1997.

9. Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 27.6.2007

.....
podpis